

*Bijlage.***VERSLAG der Excursie, gehouden op Schiermonnikoog
op 28 Augustus 1926 en volgende dagen.**

Vroeg in den morgen reeds voeren we over de Zuiderzee, de heeren Heimans, Jansen, Sloff en ondergeteekende. In Leeuwarden ontmoetten we lotgenooten, de heeren Brand, Florschütz, Koopmans, de Leeuw, en Varossieau. Gezamenlijk genoten wij de noordfriesche locaal in extenso. Van haar eindpunt tot Oost-Mahorn ging het per autobus. Daar voegden zich de heeren de Boer en Swart bij het gezelschap, dat daarmede voorloopig voltallig was, en behouden op Schiermonnikoog landde. Reeds op 30 Augustus moest de heer Swart, door ambtsbezigheden geroepen, ons verlaten; daarentegen sloot zich dien dag de heer Heidenga bij het gezelschap aan, zoodat het elftal compleet bleef. Gedurende

ons verblijf op het eiland was ons tehuis in Hotel van der Werff, waar wij, behalve een vriendelijk onderdak en een goede verzorging, een hartelijke belangstelling genoten, zich o. a. daarin uitend, dat wij reeds op den dag van onze aankomst 's avonds op een autotocht naar het strand werden onthaald, waar wij ons een duidelijk beeld konden vormen van de geweldige aanvallen, die het eiland daar ter plaatse van de zee te doorstaan heeft gehad, 'n felle tegenstelling met den prachtigen, vredigen zonsondergang van dien avond.

Botanisch werden dien eersten dag slechts enkele voorloopige verkenningen gedaan. De volgende dagen bezochten en doorzochten wij de kwartierhokjes: G. 6, 35, 44; 36, 33, 34; 45, 21, 22, 23, 24, 42; 46, 11, 12, 13, 21, 23, 31 en 32, waarmee wij vrijwel het geheele eiland gehad hebben, behoudens dan het zeer uitgestrekte oostelijke terrein, „de Balg”, dat een jonge aangroeiing, noordelijk zand en zuidelijk kweldergrond is, waar floristisch weinig nieuws verwacht kan worden, hoezeer het terrein overigens uit geologisch oogpunt belangrijk mag zijn. Dit is ook het terrein van de zeer uitgestrekte en enorm bevolkte vogelbroedplaatsen.

Meestal maakten wij een tocht vóór en een tocht na den middag. Eenmaal een tocht van den geheelen dag, waarbij ons de lunch per auto op een te voren afgesproken plaats gebracht werd. 's Avonds genoten wij, zij het dan niet onverdeeld, of in eigen hotel of bij de overburen van dans- en andere muziek en konden de jongere leden van het gezelschap, niet tevreden met Flora, zich niet onthouden Terpsychore in de armen te vallen.

In de lijst, die hier volgt, van de waargenomen soorten zijn de algemeen voorkomende aangeduid met a, terwijl voor de andere de vindplaatsen nauwkeuriger hoksgewijs zijn aangegeven.

Achillea millefolium a. en *ptarmica* 45, 42; *Aegopodium*

45, 24, 46, 13; *Aethusa* 45, 24; *Agrostis alba* a. (ook de vorm *maritima pseudopungens*), en *vulgaris* a.; *Alisma ranunculoides* 45, 22; *Alnus glutinosa* 46, 11; *Alopecurus agrestis* 45, 24, 46, 11, *geniculatus* 45, 42 en *pratensis* 45, 24; *Ammophila arenaria* a.; *Anagallis arvensis* 45, 22, 24; *Anthoxanthum odoratum* a.; *Anthriscus silvestris* 45, 24; *Anthyllis Vulneraria* 45, 22, 23; *Apium* 45, 22, 24, 46, 13; *Arenaria serpyllifolia* 35, 44, 45, 21; *Armeria maritima* a.; *Aster Tripolium* a. (ook fm. *discoidea*); *Atriplex latifolia* 36, 34, 45, 24 en *patulum* 45, 24; *Avena praecox* a. en *sativa* 45, 24.

Batrachium trichophyllum 45, 22; *Bellis* a.; *Berula* 45, 42, 46, 31; *Betula pubescens* 46, 11 en *verrucosa* 46, 11; *Bromus hordeaceus* 45, 22, *mollis* a. en *secalinus* 45, 24.

Cakile 35, 44, 45, 22; *Calamagrostis Epigeios* a. (ook de vorm *Reichenbachii*) en *lanceolata* 36, 33, 45, 22, 46, 11; *Callitriche* sp. 45, 24, 42; *Calluna* 45, 22; *Capsella* a.; *Cardamine pratensis* 45, 22, 24; *Carduus crispus* 45, 23, 24; *Carex arenaria* a., *distans* 46, 11, *disticha* 35, 44, 46, 12, 13, *extensa* 36, 34, 45, 24, *flava lepidocarpa* 36, 34, 46, 21, *flava Oederi* 36, 34, 45, 22, 23, 46, 21, *glauca* a., *hirta* 46, 13, *leporina* 45, 42, *pallescens* 46, 11, *panicea* 45, 22, 46, 11, 12, *pulicaris* 46, 12, *trinervis* a., *vulgaris* a. en *vulpina* 45, 42; *Centaurea Jacea* 45, 24; *Centunculus* 36, 34, 46, 12; *Cerastium semidecandrum* 35, 44, 45, 23 en *triviale* a.; *Chenopodium album* a. en *ficifolium* 46, 13; *Cirsium anglicum* 36, 33, 45, 22, 46, 12, *arvense* a., *lanceolatum* a. en *palustre* a.; *Cochlearia officinalis* 45, 24, 42; *Comarum* 45, 22; *Convolvulus arvensis* 45, 24 en *sepium* 45, 24; *Corynephorus* a.; *Crataegus monogyna* 35, 44, 46, 11; *Cynosurus cristatus* a.

Dactylis 45, 24.

Elymus arenarius a.; *Epilobium angustifolium* 45, 22, 46, 21, *palustre* 36, 33, 34, 45, 24, 46, 12, *parviflorum* 45, 24, 46, 13 en *tetragonum* 45, 24; *Epipactis latifolia* 35,

44, 45, 21, 23, 46, 12 en palustris a.; *Equisetum arvense* 45, 42, 46, 13, limosum 45, 22 en palustre 45, 24, 46, 11; *Erica Tetralix* 46, 11; *Erigeron acer* 35, 44, 45, 22, 23; *Eriophorum polystachyon* 36, 33, 45, 42, 46, 11, 12; *Erodium cicutarium* a. en *pimpinellifolium* 45, 24, 46, 13; *Eryngium maritimum* 35, 44, 45, 21, 22, 23; *Erysimum cheiranthoides* 45, 24; *Erythraea littoralis* a. en *pulchella* a.; *Eupatorium* a.; *Euphorbia helioscopia* 45, 24 en *peplis* 45, 24; *Euphrasia Odontites* a. en *officinalis* a.

Festuca arundinacea 45, 24, 42, 46, 12, *elatior* 45, 22, 24, 42, 46, 12, *ovina* a. en *rubra* a.; *Fragaria vesca* 45, 22.

Galium Mollugo a.; *ochroleucum* 46, 23, *palustre* 45, 22, 24, 42, *saxatile* 45, 23 en *verum* a.; *Gentiana Amarella* a.; *Geranium dissectum* 45, 24 en *molle* 45, 24; *Glaux* a.; *Glyceria fluitans* 45, 24, 42, 46, 13, (ook de vorm *liiacea*), *maritima* 45, 42, 46, 31, 32, *plicata* 45, 24 en *spectabilis* 45, 42; *Gnaphalium dioicum* 45, 22 en *uliginosum* 45, 24, 46, 13; *Gymnadenia conopea* 45, 22, 46, 12.

Halimus pedunculatus 45, 42, 46, 31; *Heleocharis palustris* a. en *uniglumis* 46, 12; *Herminium* 36, 34, 45, 22, 46, 11, 21; *Hieracium pilosella* a. en *umbellatum* a.; *Hippophaes* a.; *Hippuris* 45, 22, 24; *Holcus lanatus* a. en *mollis* 46, 13; *Hordeum murinum* 45, 24, 42, 46, 13; *Hydrocotyle* a.; *Hyoscyamus* 46, 23; *Hypochoeris radicata* a.

Inula britannica 45, 22.

Juncus anceps a., *anceps* × *lamprocarpus* 45, 22; *balticus* 35, 44, *bufonius* a., *compressus* a., *conglomeratus* a.; *effusus* a., *Gerardi* 45, 42, 46, 12, *lamprocarpus* a., *maritimus* a. en *silvaticus* 46, 11.

Lamium amplexicaule 46, 13 en *purpureum* 45, 24, 46, 13; *Lappa intermedia* 45, 24 en *minor* 45, 22, 24; *Lathyrus pratensis* 45, 24, 42, 46, 13; *Lemna minor* 45, 24, 42, 46, 31 en *trisulca* 45, 24, 46, 31; *Leontodon autumnalis* a., *Lepturus incurvatus* 45, 24 (ook de vorm *subcurvatus*); *Linaria vulgaris* 45, 24; *Linum catarticum* a., *Littorella*

45, 22; *Lolium multiflorum* 46, 13 en perenne a.; *Lotus corniculatus* a.; *Luzula campestris* a.; *Lychnis Flos cuculi* a. en *vespertina* 46, 13; *Lycopsis* 45, 24; *Lycopus* 45, 22, 46, 11.

Malva rotundifolia 45, 24, 42; *Matricaria Chamomilla* 45, 22 en *discoidea* 45, 24; *Medicago lupulina* 45, 24; *Mentha aquatica* a. en *arvensis* 45, 24, 46, 12, 13; *Molinia* 45, 22; *Myosotis caespitosa* 45, 22, 42, 46, 12, 23 en *palustris* 45, 24, 42.

Nardus a.; *Nasturtium palustre* 45, 24, 46, 13 en *silvestre* 45, 24, 42.

Oenothera biennis 45, 22; *Ononis repens* 35, 44, 45, 21 en *spinosa* 45, 24, 46, 12, 23; *Ophioglossum* a.; *Orchis incarnata* 45, 22, 46, 12, 23 en *latifolia* 46, 12; *Oxalis stricta* 45, 24.

Papaver argemone 45, 22; *Parnassia* a.; *Pedicularis palustris* 45, 22 (?) en *silvatica* 36, 33, 45, 22, 46, 12; *Phalaris canariensis* 45, 24; *Phleum arenarium* a. en *pratense* 45, 24, *Phragmites communis* a. (ook fm. *dunensis*); *Pirola rotundifolia* 35, 44, 36, 33, 45, 22, 23, 46, 11, 12; *Plantago Coronopus* a., *lanceolata* a., *major* a. en *maritima* a.; *Platanthera bifolia* 46, 12; *Poa annua* a., *pratensis* a. en *trivialis* fm. *glabra* 45, 24; *Polygala vulgaris* var. *dunense* 45, 22, 23, 46, 12, 21 23; *Polygonum amphibium* 45, 24, 46, 11, *aviculare* 45, 24, 42, 46, 13, *convolvulus* 45, 24, 46, 13, *lapathifolium* 45, 24, 46, 23, *nodosa* 46, 13 en *Persicaria* 45, 24, 46, 13, 31; *Polypodium vulgare* a.; *Polystichum Filix mas* 46, 21 en *spinulosum* 46, 21; *Populus alba* 46, 12; *Potamogeton natans* 45, 42, 46, 23, 31, 32 en *pectinatus* 45, 23, 46, 12, 23; *Potentilla anserina* a., *procumbens* a., *reptans* 45, 22 en *Tormentilla* a. (in 45, 24 vermoedelijk ook *P. procumbens* × *Tormentilla*); *Prunella vulgaris* a.

Radiola a.; *Ranunculus acer* a. (in 46, 13 zoowel de var. *Borreanus* als var. *Friesianus*), *bulbosus* 45, 24, 42; *Flammula* a., *repens* a. en *sceleratus* 45, 24, 42, 46, 13.

23; *Raphanus raphanistrum* 45, 24; *Rhinanthus major* 45, 24, minor 45, 23, 46, 12 en *fallax* 45, 21, 22, 23, 46, 12; *Rosa canina* 45, 22, 46, 11; *Rubus caesius* a., *Rumex Acetosa* a., *Acetosella* a., *conglomeratus* 45, 42, *crispus* a. *maritimus* 46, 23 en *obtusifolius* 45, 24, 46, 13, 31.

Sagina nodosa a., *procumbens* a. en *stricta* 45, 24, 42; *Salicornia herbacea* 45, 24, 42, 46, 31, 32; *Salix alba* 36, 33, 45, 24, 46, 12, *amygdalina* 46, 11, *aurita* 35, 44, 45, 22, 24, *cinerea* 35, 44, 36, 33, 45, 24, 46, 12; *pentandra* 46, 12, *repens* a., *stipularis* 45, 24 en *viminialis* 45, 24; *Salsola* 35, 44, 36, 33, 34, 45, 22, 46, 23; *Sambucus niger* 36, 34, 46, 23; *Samolus* 36, 34, 45, 22, 46, 12; *Sarothamnus* 45, 22, 46, 11; *Schoenus* a.; *Scirpus lacustris* 45, 24, 42; *maritimus* a., *pauciflorus* 46, 21 en *Tabernaemontani* a.; *Sedum acre* 36, 34, 45, 23, 24, 42, 46, 23; *Senecio Jacobea discoidea* a. en *vulgaris* 45, 22, 24, 42, 46, 13; *Setaria viridis* 45, 24 (ook m. *furcatum*; m. *glomeratum*; var. *Weinmannii*); *Silene Otites* 46, 23; *Sinapis arvensis* 45, 24; *Sisymbrium Alliaria* 45, 24; *officinale* 45, 22, 24, 46, 13 en *Sophia* 45, 22, 24; *Solanum dulcamara* 35, 44 en *nigrum* 45, 24, 42, 46, 13; *Sonchus arvensis* a., *asper* 45, 24, 46, 13 en *oleraceus* 45, 22, 24, 46, 13; *Spergula arvensis* 45, 22, 24, 42, 13; *Spergularia marginata* 45, 23, 24, 42, 46, 23, 31, 32, *media* 45, 23, 24, 42, 46, 23 en *salina* 45, 24, 42; *Statice* 45, 24, 42, 46, 21, 23; *Stellaria graminea* a. en *media* a.; *Sturmia* 36, 34, 46, 12, 21; *Suaeda maritima* 45, 24, 42, 46, 21, 31, 32.

Taraxacum officinale a.; *Thrincia* a.; *Trifolium arvense* a., *fragiferum* 45, 23, 42, 46, 12, 21, 23, *minus* a., *pratense* a., *procumbens* a. en *repens* a.; *Triglochin maritima* a. en *palustris* a.; *Triodia* a.; *Triticum acutum* 45, 23, *juncum* a. en *repens* a.

Urtica dioica 45, 24, 42, 46, 11, 13, 23 en *urens* 45, 24, 46, 13, 23.

Veronica Anagallis 45, 22, 24, 42, 46, 13, 23, *Buxbaumii*

45, 24 en officinalis 45, 23, 46, 11, 12, 21; *Viburnum Opulus* 45, 22; *Vicia angustifolia* 45, 22, cracca a. en lathyroides 45, 24; *Viola canina* a., odorata 45, 24 en tricolor maritima a.

Zostera marina 46, 31, 32 (in 46, 31 ook var. *stenophylla*).
In 't geheel dus 309 soorten.

In de eerste plaats trekt het de aandacht, dat een groot aantal soorten, ja zelfs geheele geslachten in deze lijst ontbreken, terwijl zij toch elders in ons land op analoge terreinen veel voorkomen. Ik noem b.v. **Agrimonia*, **Agrostis canina*, **Aira*, *Alisma* *Plantago*, **Allium*, *Ammophila* *baltica*, **Anagallis tenella*, **Anchusa*, **Arrhenatherum*, **Atriplex littoralis*, **Avena caryophylla* en **pubescens*, **Berberis*, *Bidens*, **Briza*, **Bryonia*, **Butomus*, **Calamintha Acinos*, **Caltha*, **Campanula*, **Cardamine hirsuta*, *Cerastium glomeratum*, **Chaerophyllum*, **Chelidonium*, **Chrysanthemum*, **Cladium*, *Cochlearia danica* en *anglica*, **Convolvulus soldanella*, *Crepis*, **Cynoglossum*, *Daucus*, *Draba*, **Drosera*, **Echium*, **Empetrum*, **Evonymus*, *Ficaria*, **Fumaria*, **Galeopsis*, *Galium Aparine*, *Geranium pusillum* en **Robertianum*, *Geum*, **Helianthemum*, **Helosciadium*, **Heracleum*, *Honckenya*, *Hordeum maritimum*, **Hottonia*, **Humulus*, **Hydrocharis*, **Hypericum*, **Iris*, *Jasione*, *Knautia*, **Koeleria albescens*, *Lamium album*, *Lampsana*, **Ligustrum*, **Lonicera*, **Lycopodium*, *Lysimachia*, *Lythrum*, *Malva silvestris*, **Monotropa*, **Myrica*, *Oenanthe*, *Orchis morio*, **Ornithopus*, **Orobanche*, **Panicum Crus Galli*, **Pastinaca*, **Picris*, **Pimpinella*, *Poa trivialis*, **Potentilla argentea*, **Pteris*, **Pulicaria*, **Rhamnus*, **Rosa pimpinellifolia*, *Ruppia*, *Saxifraga tridactylites*, *Scutellaria*, **Senecio aquatica*, **Silene nutans* en **conica*, **Sorbus*, **Sparganium*, **Spiraea*, *Stachys*, **Stellaria glauca*, *Symphytum*, **Tanacetum*, **Teesdalia*, *Torilis*, **Tragopogon*, *Tussilago*, *Typha*, **Vaccinium*, **Valeriana*, **Valerianella*, *Veronica agrestis*, *arvensis*, **Beccabunga*, **Chamaedrys*, *serpyllifolia*, **Vicia sepium* en **Zannichellia*.

In aansluiting hiermede wijs ik er op, dat van de soorten, die wel op de lijst voorkomen, er een aantal zijn, die wij slechts op één vindplaats, verschillende zelfs slechts in één of enkele exemplaren hebben aangetroffen, zooals:

Calluna, *Comarum*, *Erica Tetralix*, *Fragaria vesca*, *Hyoscyamus*, *Inula britannica*, *Linaria vulgaris*, *Polystichum Filix mas* en *spinulosum*, *Sarothamnus*, *Solanum dulcamara*, *Viburnum Opulus*. Dit lijstje zou nog wel belangrijk uitgebreid kunnen worden. Ik heb evenwel met opzet hier niet genoemd planten, die wij alleen in of vlak bij het dorp vonden, maar die ook elders gewoonlijk slechts in de nabijheid van menschenlijke woningen worden aangetroffen.

Ter waardeering van deze resultaten van ons onderzoek zullen wij ze nu hebben te vergelijken met oudere gegevens omtrent de flora van het eiland. Nu is onze voorzitter Dr. Vuyck de man, die èn door zijn enormen staat van dienst op het gebied van „veldwerk” èn door zijn bewerking van den Prodomus over deze gegevens beschikt als geen ander en wij betreuren het dan ook ten zeerste, hoewel niet alleen om deze reden, dat hij door zijn drukken werkkring verhinderd was, onze excursie te leiden, en dan natuurlijk ook dit verslag te schrijven. Natuurlijkerwijs heb ik mij dus tot hem gewend om deze gegevens. Deze zijn intusschen maar weinige en van vrij ouden datum, het zijn:

1. De resultaten van de Botanische excursie naar het eiland Schiermonnikoog 7—9 September 1860 door W. F. R. Suringar. Ned. Kr. Arch. 1e serie, vijfde deel, derde stuk p. 254 e. v.

2. De plantengroei der Nederl. Noordzee-eilanden door F. Holkema 1870.

3. Lijst der Planten, die in de Nederl. Duinstreken gevonden zijn door F. W. van Eeden. Ned. Kr. Arch. 2e serie, 1e deel, 4e stuk p. 360 e. v. 1874.

Verder bezochten Dr. Vuyck en W. W. Schipper

in 1898 het eiland, en zijn de resultaten daarvan verwerkt in den Prodomus. Ten slotte woonde ondergeteekende van 1904—1905 op Schiermonnikoog. Van dit verblijf zijn evenwel slechts zijn herinneringen en enkele weinige botanische aantekeningen overgebleven.

Gaan wij nu in de eerste plaats na, hoe het in deze opgaven met de planten staat, die ik opsomde als eigenaardigerwijs niet gevonden of slechts zeer spaarzaam. Hierbij zal ik door Suringar genoemde planten met S, die van Holkema met H en van van Eeden met E aanduiden, waarbij nog opgemerkt moet worden, dat van Eeden onder meer uit de beide andere oudere bronnen geput heeft. Ook Holkema maakte van de gegevens van Suringar (en anderen: Hinxt, Albarda en van der Burg) gebruik, maar vermeldt dit steeds, waardoor men gewaar wordt in hoeverre zijn eigen waarnemingen met die van zijn voorgangers in overeenstemming zijn.

<i>Alisma Plantago</i> H. E.	<i>Hordeum maritimum</i> H. E.
<i>Ammophila baltica</i> S. H. E.	<i>Jasione</i> H. E.
<i>Atriplex littoralis</i> S. H. E.	<i>Knautia</i> Hinxt (1845). Sedert niet teruggevonden H.
<i>Bidens tripartitus</i> S. H. E.	<i>Lamium album</i> H. E.
<i>Cerastium glomeratum</i> S. H. E.	<i>Lampsana</i> H. E.
<i>Crepis virens</i> E.	<i>Lysimachia vulgaris</i> S. H. E.
<i>Chrysanthemum inodorum</i> S. H. E.	<i>Lythrum salicaria</i> H. E.
<i>Cochlearia anglica</i> H. E.	<i>Malva silvestris</i> Schipper (1897).
„ <i>Armoracia</i> H. E.	<i>Oenanthe Lachenalii</i> S. H. E.
„ <i>danica</i> H. E.	<i>Orchis morio</i> H. E. K! (1905).
<i>Daucus carota</i> S. H. E.	<i>Poa trivialis</i> S. H. E.
<i>Draba verna</i> H.	<i>Ruppia rostellata</i> H. E.
<i>Ficaria ranunculoides</i> H. E.	<i>Saxifraga tridactylites</i> E. K! (1905).
<i>Galium Aparine</i> S. H. E.	<i>Scutellaria galericulata</i> Schipper (1898).
<i>Geranium pusillum</i> S. H. E.	<i>Stachys paluster</i> S. H. E.
<i>Geum urbanum</i> Hinxt en v/d. Burg, E.	
<i>Honckenya</i> S. H. E. K! (1905).	

Symphytum Hinxt en v. d. Burg, E.	Vaccinium macrocarpum K! (1905).
Torilis Anthriscus H. E.	Veronica serpyllifolia H. E.
Tussilago Vuyck (1897).	„ arvensis H. E.
Typha angustifolia Albarda, E.	„ agrestis E.
„ latifolia H. E.	

Dat wij in 1926 deze soorten niet hebben waargenomen kan voor een deel worden toegeschreven aan het feit dat ons bezoek zoo laat in het jaar viel; b. v. *Orchis Morio* en *Saxifraga tridactylites*, die er zeker in grooten getale groeien, vindt men eind Augustus niet gemakkelijk. Hetzelfde geldt min of meer voor *Ficaria*, *Cochlearia*'s, *Cerastium glomeratum*, *Draba verna*. De overige uit dit lijstje mogen waarschijnlijk wel als zeldzaamheden van de flora van het eiland worden beschouwd. Wat *Vaccinium macrocarpum* betreft, die heeft men indertijd van Ameland naar Schiermonnikoog overgebracht. Deze cultuur is echter mislukt. In 1905 heb ik nog enkele armoedige plantjes in één bepaalde duinpan gevonden. Daar ter plaatse is zij echter ondanks lang en nauwkeurig zoeken in 1926 niet terug gevonden.

Ik heb in mijn lijst van door ons niet waargenomen planten diegene, die ook in de oudere gegevens ontbreken, met een * aangegeven. Ook die zullen, indien zij al op Schiermonnikoog groeien, wel tot de zeldzaamheden behooren.

Als „nieuw" voor de flora van het eiland kunnen beschouwd worden: *Achillea ptarmica*, *Alisma ranunculoides* (K. 1905), *Alnus glutinosa*, *Alopecurus agrestis*, *Bromus secalinus*, (daarentegen *Bromus sterilis* S. H. E.), *Carex extensa*, *hirta*, *leporina*, *pallens*, *panicea*, *pulicaris* (echter *C. caespitosa*, *stricta*, *pilulifera* en *riparia* H. E.), *Centaurea jacea* (Schipper vermeldt in 1897 *C. nigra*; H. E. noemen *C. Cyanus*), *Centunculus*, *Chenopodium ficifolium* (even

wel *C. rubrum* S. H. E.), *Comarum*, *Crataegus monogyna*, *Epilobium parviflorum* (echter *E. hirsutum* S. H. E. en Vuyck), *Eupatorium*, *Euphorbia Peplus*, *Fragaria vesca* (misschien verwilderd), *Galium saxatile*, *Glyceria plicata* en *spectabilis* (H. E. noemen ook de door ons niet gevonden *G. distans*), *Gnaphalium dioicum*, *Halimus pedunculatus* (terwijl S. H. E. *H. portulacoides* geven), *Hyoscyamus niger*, *Juncus balticus*, *Lamium amplexicaule*, *Lappa intermedia* (evenwel *L. major* H. E.), *Lycopsis arvensis*, *Matricaria discoidea*, *Oxalis stricta*, *Papaver Argemone*, *Phleum pratense*, *Platanthera bifolia*, *Polystichum Filix mas* en *spinulosum*, *Potentilla reptans*, *Raphanus Raphanistrum*, *Rosa canina*, *Rhinanthus fallax*, *Salix alba*, *amygdalina*, *aurita*, *cinerea*, *pentandra*, *stipularis* (daarentegen *S. caprea* en *Smithiana* S. H. E., de laatste door Vuyck echter onder *S. viminalis* genoemd), *Sarothamnus*, *Setaria viridis*, *Trifolium fragiferum*, *Veronica Buxbaumii*, *Viburnum Opulus* en *Viola odorata* (onder de heg langs het kerkhof, vrij zeker ontvlucht).

A. W. KLOOS Jr.

Als vervolg op bovenstaand verslag der hoogere planten volgde hier een overzicht der mossen, gevonden op de excursie.

Ze zijn gedetermineerd door den heer en mevrouw Koopmans en ondergeteekende. Zoolang er nog geen overzicht over de Nederlandsche mossen bestaat, waarin ook de nieuwere namen staan vermeld, houden we ons aan de namen van den Prodrumus. Verzameld dan zijn, alles in hokje G. 6:

1. *Amblystegium riparium* Br. et Sch. 45, 24 en ten Oosten van het dorp.
2. *Aulacomnion palustre* Schwgr. 46, 12.
3. *Barbula laevipila* Brid. 45, 24.
4. *Brachythecium albicans* Br. et Sch. 45, 23.
5. *Bryum argenteum* L. 45, 24.

6. *Bryum capillare* L. 45, 24.
7. *Camptothecium lutescens* Br. et Sch. omgeving van het dorp.
8. *Ceratodon purpureus* Brid. 45, 22.
9. *Climacium dendroides* W. et M. 45, 23.
10. *Dicranella heteromalla* Schpr. 46, 11.
11. *Dicranum scoparium* Hedw. 45, 23.
12. *Dicranum undulatum* Voit. 45, 23.
13. *Fissidens adianthoides* Hedw. 45, 22.
14. *Grimmia pulvinata* Smith. 45, 24.
15. *Hylocomium splendens* Schpr. 46, 11.
16. *Hylocomium squarrosum* Schpr. 45, 23.
17. *Hylocomium triquetrum* Schpr. 46, 11.
18. *Hypnum cupressiforme* L. 45, 23; 46, 11.
19. *Hypnum cuspidatum* L. 45, 22.
20. *Hypnum cuspidatum* L. var. *caespitosum* Whitehead 45, 22; 46, 12.
21. *Hypnum polygamum* Schpr. 46, 12.
22. *Hypnum pseudofluitans* H. v. Klinggr. 46, 11.
23. *Hypnum purum* L. 46, 11.
24. *Hypnum Schreberi* Willd. 46, 12.
25. *Hypnum scorpioides* L. 45, 22.
26. *Hypnum stellatum* Schreb. 45, 22 en ten Oosten van het dorp.
27. *Mnium hornum* L. in de duinen, ten Westen van het dorp.
28. *Polytrichum commune* L. 45, 24; 46, 11.

Bezien we deze lijst, dan blijken reeds genoemd voor Schiermonnikoog door Holkema de nrs. 8, 14, 16, 17, 19 en 21 (met inachtneming van de correctie door v. d. Sande Lacoste in Ned. Kr. Arch. 2e Serie, Deel VI, pag. 324) en door Van Eeden de nrs. 8, 9, 14, 16, 17 en 19, zoodat voor Schiermonnikoog nieuw zijn de nrs. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28.

Hiervan worden nog door Holkema voor de andere Noordzee-eilanden genoemd de nrs. 1, 2, 4, 5, 7, 10, 11, 13, 15, 18, 23, 24, 25, 26, 27 en 28, zoodat tenslotte nieuw voor de Noordzee-eilanden zijn: *Barbula laevipila*, *Bryum capillare* (Van Eeden zegt: ontbreekt op de eilanden!), *Dicranum undulatum* en *Hypnum pseudofluitans* (een vorm van *Hypnum aduncum*, die volgens Van Eeden op de eilanden ontbreekt!).

Waar al deze mossen van een enkele excursie afkomstig zijn, kan het geen verwondering baren, dat er eenige in de lijst ontbreken, die door anderen wel gevonden zijn; n.l.: *Barbula muralis* Hedw., *Barbula subulata* Brid., *Bryum inclinatum* L., *Funaria hygrometrica* Hedw., *Leskea polycarpa* Ehrh. en *Racomitrium canescens* Brid. welke bij Holkema en Van Eeden met enkele verkeerde genoemd worden. In den Prodrusus staan slechts vijf mossen van Schiermonnikoog, n.l. *Barbula subulata*, *Bryum inclinatum*, *Ceratodon purpureus*, *Funaria hygrometrica* en *Hypnum polygamum*.

Merkwaardig is *Hypnum cuspidatum* var. *caespitosum* die bij het determineeren grooten last gaf, omdat een kenmerk van *cuspidatum*, n.l. de puntige stengeltoppen, waaraan men de plant buiten gemakkelijk herkent, hier ontbreekt. De diagnose van deze variëteit mist men in de meeste werken; men vindt haar in: H. N. Dixon, The Student's Handbook of British Mosses, third edition (1924) pag. 551: „var. γ „*caespitosum* Whitehead MS., Handb. Ed. I. Short, *densely „tufted; leaves all narrow, somewhat tapering and pointed, „erecto-patent, not convolute at tips of stems.*”

Hierbij staat nog deze opmerking: „The var. *caespitosum* „described above seems sufficiently marked, even in so „variable a plant, to deserve a varietal name. The dense „habit and the leaves uniformly erecto-patent, neither squar- „rose below nor convolute above, all narrow and pointed, „give the plant a very distinct appearance.”

Dixon vermeldt deze var. van twee plaatsen in Engeland; het is echter de vraag, of ze zoo zeldzaam is, daar ik deze var., hoewel minder typisch, ook aantrof eind Augustus 1926 in een droge sloot te Hoogland bij Amersfoort.

W. H. W.